

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Br. 9.

U Zagrebu 1926. god.

Godište XXII.

Od Prosenjaka do Obrovca.

Dr. Miroslav Hirtz.

Zagreb.

Na Prosenjaku unajmili smo nove pratioce Špiru i Gjuru Jokića sa dvoje magaradi za prenos prtljage.

Kako za nas nema putovanje vrijednosti bez slikanja, napustili smo Prosenjak istom u kasne jutarnje sate, jer smo čekali na podesnu rasvjetu, da jošte slikamo neke kamenice i neke čudesne kukove, sa kojih je okolica Prosenjaka upravo značajna.

Nešto vremena prošlo je takodjer u tom, što je dr. Simonović stana-
rima pokazivao svoje snimke od prije petnaest godina, kad je prvi put planinario ovim krajem. Neopisivo bilaš veselje stanara, kad su pojedinci prepoznali
u slici sebe i svoje, i kad je dr. Simonović medju njih podijelio slike kao da-
rove...

Već se osjećala paljevina srpanjskoga sunca, kad smo prešli u dolac Puču, gdje imade samo jedan stan, i to Luke Maričića iz sela Demnjaka. Puča je krško polje, okruženo mnogim golim glavicama i kukovima, a samo njene niže strane zarasle su oskudnom vegetacijom, u kojoj prevladava crni i bijeli grabić te hrastić. Pojedine glavice rastavljene su dubokim sedlima, od kojih se glavno zove Pleće. U kotlini dolca imade dosta plodne zemlje, koja rodi krumpirom, žitom (ječmom i raži) i bujnom planinskom travom, premda se na prvi pogled čini, da u Puči nema ništa do goli kamen. Za dobre ljetine bude u njoj sijena do 800 kila.

U Puči slikao je dr. Simonović jedan kuk, koji nalikuje dvorogoj glavi orijaškog nosoroga, i ispod njega kamenicu, koja se zove Tominka. U punoj sunčanoj rasvjeti njegova trupina napadno se bijelila i isticala dubokim žljebinama, što ih je u mekom vapnenuciju izjela dugotrajnim djelovanjem meteorna voda. Većina žljebina teku uporedo od vrha kuka do njegove podine, pa tako taj prirodni crtež čini i neku osebujnu ornamentiku inače golih stijena.

Dok su moji drugovi dr. Simonović, dr. Poljak i Ilija Šarinić bavili se slikanjem kuka, ja i Špiro Jokić čekali smo u dolcu u prijatnom razgovoru. Čevrljali smo stojeći u suncu, jer na onome mjestu baš nigdje nije bilo hлада, ma ni za dlan, osim onoga hлада, što ga je pravila na tlu vlastita sjena, u koju na žalost čovjek ne može da sjedne. Bilo je doista tako vruće, da smo od vrućine dahtali. Isti prsti lijepili su se za bilježnicu, u koju sam unosio opažanja, kao da su namazani nekim ljepilom. Naši magarci, sivko i crnko, stajali su kao ukopani na istome mjestu, jer im kraj takve vrućine nije bilo stalo do paše. Samo kadšto mahnuli bi glavom i repom ili trznuli kožom na tijelu, da otjeraju dosadne nametnice muhe, koje su u čitavim rojevima nalijetale na njih, naročito na osjetljiva mesta, pod rep i na suzišta pored očiju. Iz oskudne vegetacije u kršu pa iz zelene kotline dolca cvrčali su u sav glas zrikavci i skakavci, valjda jedini

stvorovi, koji su se, pored muha, radovali žarkoj prijeći ljetnoga dana. Jer što je sunce više palilo, glasnija je bivala njihova monotona pjesma...

Odjednom naletjelo je u dolac jato gavranova i palo na krumplirište. Fokusao sam, da im se prišuljam sa puškom u ruci, ali jedva što učinih nekoliko koraka, plahe ptice podigoše se uz graktanje i odletješe gore u glavice, izvijajući se sve više, dok nisu zamakle medju oblake u daljini. Špiro je tvrdio, da u mjesecu I jülu (srpnju) gavrani ne piju vode, jer da im je tako odredjeno, a ne mogu se u to vrijeme ni nadmudriti, jer su vrlo oprezni. Lete samo po najvišim kukcima i vavijek se ganjaju i biju.

Moji drugovi slikali su u Puči jošte neke kukove i prirodna vrata u jednoj stijeni, dok smo Špiro i ja lagano napredovali prema kraju dolca, gdje smo na veliku radost našli i hladovine pod jednim velikim drenom sa mnogostrukim deblom, koje je izbilo u pustom kamenju. Pošto naši nisu dugo dolazili, nastavili smo sami put uz brdo, gdje smo slučajno nabasali na jednu široku i duboku puklinu u stijeni, u čijoj se hladovini jošte prijatnije počivalo. Tu je naše pričanje prekinuo glas dra Poljaka, koji je iz velike daljine stao zazivati moje ime i nešto izvikivati. Kad sam sé izvukao iz pukline, razumio sam, da želi moju pažnju skrenuti na tri velike ptičurine, koje su dostojanstveno plovile u znatnoj visini nad dolcem, izvijajući se mirnim lijetom u vedro podnebesje. Bi-jahu to tri orla lješinara (*Gyps fulvus*), koji su krstareći vazduhom radoznalo pratili naše kretanje po njihovoј krševitoj postojbini . . .

Iz Puče prešli smo preko kamenitog brda kroz strašan krš u dolac pod Čabrom, koji je opkoljen /čitavim sistemom orijaških kukova i greda, a imade u njem takodjer više špilja, provalija i bezdanka. Medju kamenjacima naročito se ističu /veličajnošću i čudesnošću oblika, sam Čaber pa odmah do njega Ćužavac, koji u detaljima oponašaju morfologiju glasovitih Bijelih Stijena u Gorskom Kotaru. Vrijedi to napose za stijene Ćužavca, koje su bogato iskićene zupcima, tornjićima, priljepcima (visibabama), kapama, lukovicama i mnogim drugim čudesnim oblicima krške arhitektonike, kakvi se vide samo na Bijelim Stijenama.

Pod Čabrom nalaze se u jednoj gredi ogromna prirodna vrata, odnosno polušpilja, na oba kraja otvorena i lijepo svedena, kao da ju je izradila čovjeca vještina, a kako je vrlo prostrana, služi ona stanarima ovoga dolca kao spremište za sijeno. Imo pod samim Čabrom i jedna bujna njivica.

Na stijenama Čabera i Ćužavca raste nešto bilja i po koji usamljeni grm, a jer su stijene nedohitne, legu se po njima i u njihovim puklinama takodjer neke ptičije vrste, tako sokovi i kliktari (*Falco tinnunculus*), velike pištare (*Cypselus melba*) i golubovi škaljci (*Columba livia*). Od uvijek legu se na Čabru u velikom broju takodjer divlje pčele, koje, kad se roje, spanu dolje na drveće, pa ih stanari hvataju i spremaju u košnice. Kažu da se neki Ličanin pripinjao po Čaberskim Gredama za pčelama, omakao se i smrskao u komade.

Pod glavnom pećinom Čabera nalaze se tri stana, što su ih sagradili Nikola Mudrić, Mate Maričić i Mile Čude (»Čudin stan«), svi iz Zatona više Obrovca. Stanovi su posve primitivni, a sastoje od rpe kamenja, koja je poslagana u zidove na način gromača ili redina i pokrivena suhim granjem. Stanovi nemaju ni prozora, nego samo jedna niska vrata, kroz koja se ljudi provlače u nutarnju prostoriju. Kako je gradja, od koje su stanovi složeni, samo nabacana onako od nužde, bez reda i žbuke, neotesana, u svom surovom stanju, nisu stanari pored mnogih rupa i pukotina u zidovima dovoljno zaštićeni od vjetra i kiše, a što je najgore, nisu sigurni ni od otrovnih zmija šarulja (*Vipera ammodytes*) kojih imade svuda u onome kršu, a koje se rado zavlače u stanove i torove, po svoj prilici radi miševa.

Stanari Čabera pričali su mi medju ostalim zgodu, koja se desila u selu Bužanjsima, gdje je šarulja ujela dva dječaka, braću Petra i Pavla Mardićića, iz zida njihova stana, i to oba kroz dva tri dana.

Cešće od ljudi postrada dakako stoka sitnica, koja pase u kršu. Kad šarulja ujede kozu ili ovcu namah se trči onome čeljadetu, koje umije da »pregovara« i ljeći od zmije. Postupak liječenja je jednostavan, ali dobar: iglom nasijecaju ono mjesto, gdje je šarulja ujela, da izadje napolje njezina »vrid« (otrov).

Mnogo blašće preboli tako zmijini ujed i opet se pomogne . . .

Ujede li zmija čeljade, onda je, kažu, najbolje rasjeći živo piptiše (pile) i priviti ga na ono mjesto, da istegne zmjeću »vríd« na sebe.

U okolišu Čabera imade više pećina i polupećina, koje služe kao prirodni torovi za stoku sitnicu. U jednom takvom toru vidjeh rijedak prizor. Kako je tor bio malen, a ovaca mnogo, nisu sve ovce mogle udobno stati jedna pored druge, već su jeane legle na tle, a druge stajale na njima i tako drijemale. Mudre životinje pomogle su same sebi, kako su najbolje znale.

U jednu takvu praznu polupećinu zavukli smo se oko podne i mi, da malo založimo i počinemo, jer drugdje nismo mogli naći hladu. Tu smo bili izloženi pečanju nebrojenih muha, a noge su nam propadale do gležanja u naslagu ,ovčijih brabonjaka.

Pošto sam od stanara doznao, da su nedaleko u dolcu dvije jame bezdanke, ostavio sam brzo ovo naše plandište. Najprije sam pregledao manju, onda veću bezdanku, obije pod Ravnom Stranom. Narod zove ove jame Cavnjače, sto se u njima legu poglavito čavke planinke (*Pyrrhocorax alpinus*), ali se po njima štanjivaju takodjer neke druge ptice jamarice, u većem broju naročito divljí golubovi (*Columba livia*).

Veća Cavnjača imade oko 14 m široko zjalo, koje ide nešto nakoso pod zemlju, a provalilo se izmedju strmenitih stijena. Na obodu zjala raste klečić, rašeljka, melina, jesenić, kostelić i bršljan.

Kažu, da je u ovu Cavnjaču nestala već mnoga koza, koja se odvažila da brsti grmlje na obodu njezina zjala. Nezgode se dešavaju naročito u zimi, kad koze radi nestašice druge paše dodju brstiti bršljan na okomite stijene, sa kojih kliznu u crnu propast Cavnjače.

Cujući iz dubina golubije gukanje, pobacao sam u grotlo svu silu kamenja u nadi, da će tako istjerati golubove. Ali ptice nisu se nikako dale napolje. Cuo sam samo, kako se muklo gučući premještaju uz lepet krila u tamnom podzemlju, a nisu htjele izletjeti ni onda, kad sam u jamu survao više komada teškoga kamenja, koje sam jedva dovaljao do ruba bezdanke.

Ptice su očito već navikle na ovo bacanje kamenja u njihovo skrovište od čobana, pa se više ne plaše, a osim toga znaju, da su pod zemljom sigurnije za svoj život nego nad zemljom. A prija im dakako i debela hladovina naročito za teške sparine ljetnih dana, kada izljeću samo jutrom i večerom.

Nedaleko ove Cavnjače imade jošte Suplji Kamen, koji je osobita oblika. Izgleda naime kao na pol rastvorenog ogromnog okoa. Kao da je netko od kamena sadjelao ogromni gornji očni kapak i ovaj postavio na visoko ravno podnožje tako, da je izmedju njih ostao otvor u obliku kružnoga odsječka. Pod ovim kamenitim slavolukom prirode stalno planduju ovce za velike vrućine, jer pod njim imade ne samo hladovine nego i promaje. Čobani me uvjeravaju, da kroz ovaj kamen vavijek vjetar šuba (piri).

Razumije se, da smo u Čabera slikali sve važnije kukove i grede.

Iz Čabera prešli smo u novi dolac Ladiju, u kojoj imade takodjer lijepih kukova, ali i plodne zemlje pa bujne paše. Četiri kuka u samom dolcu blizu naselja zovu se Ladovi, jer u njihovoj sjeni rado planduju i ljudi i stoka. U Ladji imade šest stanova, sve sami Mudrići iz Zatona više Obrovca. U stanu Nikole Mudrića učinili smo kratku stanku, a nešto i založili, jer je

susretljiva planinka brzo razumjela naše potrebe, te iznijela sve, što smo zahtjevali, a to je u onaj čas bilo za nas mnogo: pitke vode, varenike i jaja . . . Najglavnija bila je dakako voda, i ona se pila kao obično na sudove, jer po onoj vrućini gotovo izgorismo od žedje.

Moglo je biti oko dva sata iza podne, kad smo preko brda Gole Lipovace, koju jošte zovu Bužanjkę, krenuli u smjeru prema Tulovim Gredama.

Na tom putu prolazili smo većinom kroz samu golet: sad uza stranu, sad niza stranu, čas sa brda u dolac, čas opet iz dolca na brdo, i tako redom do cilja. Ne bi trebalo reći: uvijek bez staze, po pameti ili po tragovima čobana i stoke sitnice, u koliko je uopće moguće u onom kršu raspoznavati tragove, koji se sa stoje u kozjim i ovčjim brabonjcima ili u mrljama od zemlje na kamenu, što ih čeljade nanese obućom, kad prolazi.

Srce je zakucalo življe, kad smo došli u Tulo Maričića, gdje je stan Šimuna Maričića iz Zatona, i ovdje zagledali prve kamenjake Tulovih Greda. Jošte veći zanos zavladao je nama kod prelaženja u Krajnji Dolac, jer nas je ovdje na stepenici dolca iznenadio veličajan vidik na cjelokupnu gromadu Tulovih Greda, koji se ne može porebiti ni sa jednim drugim vidi-kom, što ga planinar uživa, gledajući Tulove Grede sa Vrhpraga ili sa koje druge tačke od obrovačke strane.

Iz Krajnjeg Dolca prešli smo onda u dolac Pod Tulom, gdje su dva stana Stipana i Franaka Zubaka iz Jesenica u općini obrovačkoj.

Ne bih trebao reći, da se sa ovim divnim krajem nismo mogli tako brzo rastati. Golemi kontrast između pitome idile zelenih dolaca pod Tulovim Gredama i divlje romantike njihovih bijelih kamenitih sklopova izazivao je u duši osebujno estetsko uživanje neprolazne idealne vrijednosti. Uživanje je povisivala vrlo podesna rasvjeta, koja nam je u svoj plastiči prikazala neke detalje u reljefu Tulovica, koji nam od prije ne bijahu poznati, a možda bi nam bili opet izmakli, da nije upravo rasvjeta pogodovala. Pod ovim raspoloženjem živo su radili naši fotografski aparati, da pretvore u slikovitu i trajnu uspomenu veličanstvene prizore najljepšega predjela u Južnom Velebitu . . .

Na košanicama Pod Tulom zatekli smo velika stada bijelih i crnih ovaca, a u Gredama mnogo koza, za koje potonje mi čobani rekoše, da su iz Praga i da tamo stalno stoje. Dešava se kadšto, da koze i podivljaju i da ih ne mogu više vratiti u stanove.

Uživali smo u njihovoj vještini veranja: kud mogu sve da prodju po najuzim rubovima stijena . . .

Dok smo se Pod Tulom bavili, izlijetali su iz Greda na jata golubovi pećinari, čavke galice i pištare, a kadšto je zakrkao tako-djer po koji gavran ili zakliktao malisoko kliktar. Čobani tvrde, da u Tulovim Gredama imade mnogo jarebica kamenica (*Caccabis saxatilis*). Čuli smo i mi jednu, kako je u pustoj goleti zapjevala, svoju jednostavnu pjesmu: četir! četir!

Oko Tulovih Greda splela je narodna mašta razne priče. Narod tvrdi da su se u njima nekad legli zmaji, a vjeruje jošte i danas, da su one postojbina vila, samo što su vile »zakantane«, pa ih čeljade ne može da vidi. Nekad su se krili u Tulovim Gredama glasoviti hajduci Bare Lončar i Nikola Koštić. Prema kazivanju 80-godišnjega starca Nikole Šarlje iz Jesenica, koji je sproveo sav život u onome kraju, imade u Tulu mnogo pećina. Najveća nalazi se u istoku i u nju bi po njegovu kazivannju moglo stati 30 vozova sijena. Bilo bi u interesu nauke, da se onaj kraj detaljno istraži, jer u samim Tulovim Gredama nije jošte nitko bio od naših prirodnjaka.

Mnogo sam se trudio, da doznam od naroda, otkud ime Tulovim Gredama, ali mi to nitko nije umio objasniti. Pored Tulove Grede narod go-

vori jošte Tulovice i Tulo, a da »Tulo« doista znači isto što »Tulove Gredë« ili »Tulovice«, slijedi već iz naziva dolca »Pod a T ulom« te iz priloga narodnih rečenica, koje sam zabilježio. Tako narod onoga kraja općenito govori, da mu koze stoje u Tulu, da ima stanje (stan) pod a T ulom, da se na Tulu legu jarebice, da se Tulo lijepo vidi iz Podpraga itd.

Po mome mišljenju dobine su Tulovice svoje ime radi toga, što njihovi glavni kukovi, naročito oni u istočnoj strani, sliče obrnutom tulu ili tulcu. Svi su oni čunjasta ili ljevkasta oblika, dolje široki, a u vrhu tanki kao tul ili tulac (Köcher).

U nijednom krševitom sklopu velebitske gromade nema toliko jednoličnih stijena na okupu kao u Tulovim Gredama. One su upravo jedan sistem kukova, kučeljaka i kučeljčića, okupljenih na relativno malenom prostoru, a kako su gusto jedan do drugoga poredani, većinom osovljeni i slično formirani, oni predstavljaju jednu rijetku harmoniju prirodne plastike, kojoj nema preanca u morfogeniji našega krša. Plastiku reljefa Tulovih Greda izdižu naročito mnogobrojni utanjeni vrhovi u zapadnoj strani, koji tako na blizu stoje, da su stvorili jedan greben izvanrende slikovitosti. Sve to čini, da Tulove Gredë osobito gledane iz daljine i nizine, tako iz Mekih Dolaca kod Bobije, izgledaju mnogo više, nego u istinu jesu, a kako su uz to goletne pa bijele, njihova veličajnost izaziva poredbu sa najvelebnijim kamenjacima i planinskim grebenima Alpa. Mnogo prinose njihovoj plastici usamljeni veliki kukovi u istočnoj strani, medju kojima se napadno ističe krajnji kuk, koji se zove Stap. Dakako ovi usamljeni kukovi, vide se dobro samo onda, ako se Gredë promatraju iz blizine, najbolje iz dolca Pod a T ulom.

Što tamošnji narod drži o velebnosti i strahoti ove krševite div-gromade, najbolje dekazuje kletva: **Da bog da svršio u Tulovim Gredama.**

Tko želi, da se duže bavi u okolini Tulovih Greda, treba da se smjesti na nedalekom Baćinom Stolcu, koji leži na cesti, što vodi iz Lovinca u Obrovac. Tako smo učinili i mi, i dobro smo se osjećali u stanu Matana Nekića.

Put krčenik od Tulovih Greda ovamo do ceste strmenit je i upravo strašan, jer vodi kroz same sutjeske oštih stijena. Naši magarci jedva su se sa teretom ovuda probili. Špiro morao je na nekoliko mjesta napred izletjeti, da vidi, hoće li moći proći njegovi magarci.

Slijedeći dan obašli smo jošte preostali kraj izmedju Baćina Stolca i Obrovaca.

Pored Baćina Stolca krasni i plodni su dolci: Na Pragu, Praška Lokva, Bedra i Kapljuv. Njihovi su stanari iz Jesenica više Obrovca, a borave ovdje sa blagom od Petrove, (Petrova), do Male Gospe. Drže samo stoku sitnicu, koju dijele u vunjač (ovce) i kozjač (koze). Po dolcima imade debele zemlje težatnice, na kojoj rodi krumpir, grah, kupus, salata, blitva, a od žita ječam i raž.

Zimi nitko ne стоји u stanu osim tri člana zadruge Nekića, koji drže birtiju.

Dolac Praška kocka dobio jeime po velikoj lokvi u jednoj vrtači.

Ima u ovome kraju jošte nešto, što je vrijedno da se vidi, a to je ponikva Kapljuv sa polupećinom ili pod gredinom, u kojoj imade takodjer živa voda, koja je vrlo studena. To je voda kapnica (Sickerwasser), koja kaplje sa svoda polupećine i po kojoj je Kapljuv dobio ime. Zatekli smo ovdje i sitne ptice, koje nalijeću u Kapljuv po napitak. Ponikva imade i kamenita vrata, koja su nekad možda bila ulaz u špilju. Barem se čini, da je špilja prednjim krajem usjela i tako se urušila, a ostao je ulaz, dok se odstražnjega kraja uzdržao oveći komad kao polupećina sa vrelom. Jedna druga manja podgredina služi stanarima Kapljuvu kao tor, u koji utjeraju blago, kad je mutnarija (mutno vrijeme). Nedalj

leko vrela pokazali su nam stanari jednu rupu, iz koje za jakih kiša provaljuje voda u mlazu, debelom kao veliko stablo, a takvom žestinom, da sva pobijeli od one jake sile kao snijeg. Kažu, da je to divan prizor za promatrača, osobito, ako stoji na kraju protivne brine ponikve. Pravaje slast za ljetne omare plandovati u Kapljuvu, jer je u njem prijatna hladovina. Nedaleko Kapljova zadivilo me je jedno stablo crnog raba sa dvojnim deblom, koje zovu »bliznaci«. Jedno stablo mjeri u objamu 100 cm, drugo 94 cm. Od stanara ovoga kraja čuo sam neke nazive za fenomene krša. Malene kukove zovu kuceljak i kucelj. Veliko kamenje, koje nije oštro i po kojem se može lako hoditi zovu krug, dok im je kamen drobljenac, kakav se u velikoj množini nakuplja po točilima, poznat kao škalj. Skravama zovu kamenje, koje je srhovito i u kojem imade »žlabinu« i »procipa«. Ponikve u tlu razlikuju kao dočić i dolac. Dočić je mala krška usielina, u kojoj ništa ne raste, dok je dolac velik, i u njem raste ili »gora« (šuma) ili usjevi težački.

Od Kapljova krenuli smo preko sedla Praga krasnom cestom obrovackom do Podpraga, gđe smo kod cestara Jose Bašića učinili malu stanku, jer je sunce upravo bilo »pribijelilo«. Podprag je vrlo slikovito i milovidno mjesto sa crkvom u grčkom stilu i više velikih zgrada, koje su napravljene, kad je gradjena cesta, a sada stoje prazne. Prije je u Podpragu stalno boravio jedan fratar misnik i oružnici, a sada nema nikoga do cestara i negove obitelji. Ima jošte u Podpragu ukusno sagradjena velika gusterna (nakapnica), a u samotnom zakutku i dva primitivna nadgrobna spomenika, jedan na uspomenu oružnika Ivana Zagorca, koji se u mesecu prosincu 1867. na Velebitu od strašne bure, vršeći službu, smrznuo, drugi na uspomenu nekom talijanskom oružniku, koji je u mesecu svibnju 1851. ovdje hrabro poginuo u okršaju sa 22 velebitskim hajduka.

Iz Podpraga udarili smo na prečac hladovitim gajem preko Šimičevice Glavice, koja je u sunčanoj pripeci upravo ječala od glasova neumornih cikada, na Meki Bunar, da u Meke Doce, gđe smo dugo uživali u pogledu na Vrhpragi i veličajne Tulovice, a s druge strane u pogledu na Veliku i Malu Bobiju. Sjedili smo u tom krškom polju svaki na svojoj vloči od kamena, zaklonjeni u zatišju malim šumarkom kržljave jasenovine, koja je sva žamorila od skakavaca i cikada... Sjedili smo tako upirući neprestano poglede u velebitsko »vilovito stijenje...«

Poslije smo ovet marliivo sjekli mnoge vijuge obrovačke ceste, ponaiviše "dubokoj šutnji, koju su prekidali samo naši koraci i Šnirini novici magarcima: Ha-na! Ha-na! Čuš! Ade, Sivi! Ade, Mali! Čitavim putem od Baćina Stolaca do Obrovca nismo zatekli na cesti ni ljudi ni kola. Ušli smo u Obrovac u prvi mrak, kad su u Zrmanju već padale sjene...

Troškovi nadogradnje planinarske kuće Tomislavov dom na Sljemenu.

August pl. Pisačić.

Zagreb.

Porast broja članova — naročito u Zagrebu — prisilio je Hrv. planinarsko društvo, da pristupi proširenju svoje kuće na Sljemenu. U sedamdesetih godina prošlog stoljeća sagradila je zagrebačka gradska općina, 100 m ispod slijemenske kose svoju lugarnicu, u kojoj je jedna soba sa 5 ležaja bila ustupljena planinarama. — Godine 1912. prigradio je Hrv. planinarsko društvo na gradsku lugarnicu prizemnu zgradu sa otvorenom verandom i osam soba, u kojima je bilo mjesta za 15 do 20 kreveta.

Godine 1924. zaključeno je dalnje proširenje planinarske kuće tako, da će se moći u nju smjestiti 60 kreveta i 10 običnih ležaja. Radilo se je u glavnom o nadogradnji jednog kata na postojeću prizemnicu bez ikakovih preinaka.

Za ovu nadogradnju izradjene su dvije alternativne osnove i to jedna, da se drvena prizemnica razgradi, i da se umjesto nje sazida novo prizemlje iz kamena — na koji bi se imala smjestiti drvena gradja starog prizemlja — kao prvi kat, a druga, da se staro prizemlje pridrži i na to digne jedan kat iz drveta.

Za zidanu prizemlje govorilo je iskustvo stečeno u Švicarskoj — gdje se drvena gradja kod gradnje plan, kuća u novije vrijeme u opće napušta, jer drvo trpi od dugo nagomilanog snijega.

Nadogradnja iz drva imala je u našem slučaju prednost, poradi bržje i jeftinije izvedbe.

Na Sljemenu nema pjesaka. Za grubi zid može doduše služiti mulj — na koji se najde u cestovnim jarcima — nu toga imade vrlo malo. Za žbuku i tanke zidine taj mulj ne odgovara, pa se mora za taj posao pjesak dovući iz savske doline — jer ni mulj u gradskom taložnjaku kod »Zvijezde« nije prikladan za zidanje. Dovoz savskog pjeska na Sljeme je skupa stvar.

Jedan par konja može dnevno samo jedanput provaliti put na Slieme — a dovući može jedva jedan kub. metar pjeska — koji teži oko 1600 kg. Uzeto je u pretres i pitanje, da se kamen, kojeg na Sljemenu imade u dostatnoj množini zamelje u sitan prah — prikladan za zidarski posao.

Stroj za takovu meljavu, mogli smo dobiti od gradjevinske direkcije, nu trošak dopreme stroja na Sljeme — i tada skupi benzin isključili su takav eksperiment — obzirom na razmjerno malenu potrebu. Kod veće količine mogla bi upotreba kamenog pjeska doći u obzir. Dobava pjeska teretnim automobilima nije za sada moguća, jer su mostovi na cesti u dolini Bliznec potoka i na prvoj serpentini preslabi.

S tih razloga moralno se je odustati od alternative sa zidanim prizemljem, pa je odlučena drvena nadogradnja.

Prema proračunu bila bi takva nadogradnja skopčana troškom od 225.000 dinara.

Tražene su najprije ponude uglednih tvrtka. — Ponude glasile su na 700 do 800 dinara po kubičnom metru mehke građe, postavno gradilište Sljeme. — Obzirom na neobične mjere potrebne gradje, bile su te cijene razmjerno niske.

Kod potrebe od 220 kub. metara gradje iznašali bi nabavni troškovi 170.000 do 180.000 dinara, dakle skoro toliko koliko je za cijelu gradnju bilo preliminirano.

Istodobno poradilo se je oko toga, da se potrebnu drvenu masu osigura na samom Sljemenu, makar da bi takova dobava bila skopčana velikim poteškoćama, jer se stabla prikladna za naumljene svrhe — nalaze većim dijelom u strmim gudurama, iz kojih je izvoz skup i težak. Uspjelo je ishoditi doznaku potrebitih drvenih masa u okolišnim šumama i to dijelom besplatno, a dijelom uz pogodovnu taksu od 50 dinara po kub. metru na panju.

Doznačena stabla morala su se na teret gradjevne glavnice posjeći, očistiti, iz gudura izvući i na gradilište dopremiti — te prema potrebi tamo raspiliti na daske odnosno grede.

Da bude što manje otpadaka sačinjen je za svaki pojedini trupac poseban nacrt, po kojemu se piljenje imade obaviti.

Pitalo se je — što je jeftinije, trupce otpremiti do gradske pile u dolini Bliznec potoka — ili obaviti piljenje ručnom pilom na samom gradilištu.

Na temelju ponuda gradske šumarije i ponuda raznih radničkih družba — ustanovljeno je, da bi piljenje trupaca na daske do 3 cm. debljine bilo jeftinije na gradskoj pili — dok bi izradba dasaka debljih od 3 cm., te svakovrstnih greda ručnom pilom na gradilištu išla prednost.

Najjeftiniju ponudu za piljenje ručiom pilom stavila je seljačka družba Petar Bender iz Stubice, kojoj je posao i predan.

Prema platežnim ispravama iznašali su troškovi izradbe drvene mase od 220 m³:

1. za rušenje stabla itd.	D 6.575.—
2. za piljenje	D 51.195.03
3. za izvoz	D 15.239.—
4. za taksu	D 3.700.—
Ukupno	D 76.709.03

Jedan kub. metar piljenog drva stajao je kod količine od 220 m³ 340 Din t. i polovicu onog što bi se u Zagrebu plačalo.

Slično se postupalo i kod ostalih radnja. Za svaku radnju traženo je po više ponuda — a izdana su najjeftinijemu, a uz to povjerljivom nudiocu u akord.

Za kopanje kamena našla se je družba Ličana, za zidanje družba zidara iz Sv. Šimuna. Izvoz kamena i dovoz pjeska preuzeli su žitelji iz Gračana, Markuševca i Sv. Šimuna.

Kod obrtničkih radnja natjecali su se uz ine obrtnike i članovi Hrv. plan. društva, koji su stavili najpovoljnije ponude, te su postali dostaoci odnosnih radnja.

Stolarske radnje predane su članu Stjepanu Lončariću, bravarske Viktoru Plemiću, limarske Viktoru Skendroviću, tapetarske Josipu Šepcu, pokrivačke Gustavu Hetlingeru, staklarske Vladimиру Iliću, ličilačke Josipu Božičniku, pećarske Ivanu Kralju, zidarske družbi I. Selendrić. Piljenje drva preuzela je družba Petar Bender. Izvoz građe obavio je Imbro Bešić, a dovoz pjeska Mijo Kurek. — Za tesarske radnje stigle su ponude od seljačkih družba iz Stubice, Oroslavljia, Sv. Šimuna, Bukevja i Martinske Vesi, a osim toga i od trojice ovlaštenih tesarskih majstora.

Najpovoljniju ponudu stavila je tesarska tvrtka Schoch i Hrdy — kojoj je izradba i povjerena.

Kasnije je odlučeno, da se prema jugu otvorena veranda u prizmlju providi staklenom stijenom tako, da može služiti kao blagovaonica — a za pristup do stanbenih prostorija — da se izluči potrebita površina, koju valja urediti kao poseban ulaz.

Ova preinaka u prizmlju uvjetovala je i preinaku grijanja u opće, a naročito verande i prostorija nad verandom, jer bi kod smještanja dimnjaka bilo znatnih poteškoća.

Iskustvo u staroj kući sa željeznim pećima govorilo je protiv njih. Glinene peći bile su dosta skupe tako, da je konačno prevladalo mijenje pokušati sa centralnim grijanjem blagovaone, verande i prostorija nad verandom.

Tražene su ponude od raznih tvrtka. Najpovoljniju ponudu stavila je tvrtka Bačić d. d., koja je i prihvaćena. Tvrtka tražila je za uredjaj sa centralnim loženjem 32.000 dinara.

Nakon montiranja tog uredjaja, učinjen je prvi pokus i to tečajem zime 1925./26. koji je u svakom pogledu uspio. Uvjetovano je naime, da se kod vanjske temperature od 10° C ispod ništice u blagovaonama i sobama poluči temperatura od 20° C nad ništicom. Uredjaj je predan opskrbniku, da ga drži u pogonu i da o eventualnim nedostatcima izvjesti društvo. Nakon kratkog vremena javio je opskrbnik, da ne može polučiti ugovorenu temperaturu od 20° C u sobama.

Učinjeni su ponovni pusti, koje je rukovodio potpredsjednik d. M. Bothe. Svi pusti provedeni pod njegovim nadzorom pokazali su dobar uspjeh — nu čim je opskrbnik loženje obavio bez nadzora — stigle su prijave, da blagovaone i sobe nisu dostačno grijane. Povodom jedne takove prijave uputio se je član odборa gradj. nadsvjetnik A. Pisačić na Sljeme, te je u prisutnosti izaslanika tvrtke Bačić i opskrbnika ispitao cijeli uredjaj i nakon toga stavio kotao u pogon. Dva

sata iza započetog loženja pokazao je termometar u blagovaoni 18° C, a pol sata kasnije propisanu temperaturu od 20° C, koja se je temperatura pokazala stalnom za cijelo vrijeme loženja. Pokus je prema tome potpuno uspio. — Opskrbnik upućen u sve pojedinosti pogona izjavio je, da sada sve razumije, i da će u buduće po dobivenim uputama postupati, što je potvrdio svojim potpisom u zapisniku sastavljenom prigodom pregleda.

Pogon sam po sebi je vrlo jednostavan i nerazlikuje se bitno od onog kod običnih peći.

Prije započetoga loženja, mora se mali kotlić napuniti vodom, a iza toga valja u peći naložiti vatru. Vatru valja podržavati sve došte, dok u sobama treba topline. Čim se pogon obustavi, valja kotač izprazniti i peć očistiti — to je sve.

Prigovori opskrbnika nisu toliko upereni proti samog uredjaja, koliko proti troškovima loženja.

Opskrbnik je naime ugovorom obvezan, da gorivo potrebno za centralno loženje pribavi bez posebne odštete, dok za loženje peći u sobama dobiva naplatu.

Za jedno osam satno loženje kod vanjske temperature od -10 C treba cca 70 kg. suhog bukovog drva, a vatru se mora podržavati kroz cijelo vrijeme upotrebe prostorija, to je za opskrbnika naravski teret. U sobama sa pećima skrbi stranka sama, da vatra ne utrne, kod centralnog uredjaja mora o tomu voditi brigu opskrbnik. Opskrbnik nastoji, da što manje goriva potroši, naravski na štetu izletnika, on kasno počimljie loženjem — a prerano prestaje.

Povodom posljednje prijave, da nije u sobama nad verandom dostatno topline — obavješten je opskrbnik, da će se u buduće kod svake slične prijave izaslati jedan monter na Sljeme, koji će ispitati, da li uredaj funkcionira i ako ne bude nedostatka, da će opskrbnik platiti troškove izaslana.

Iza ove odredbe nisu više stigle prijave, ni pritužbe glede nedostatne temperature u blagovaonama i sobama.

Tekom radnja izjavila je bivša opskrbnica, da postojeća kuhinja — nakon proširenja neće dostajati, ona drži, da se kuhinja, koja danas imade površinu od 20 m^2 mora proširiti na barem 30 m^2 .

Povodom toga odlučio je odbor, da se na postojeću gradsku lugarnicu, dogradi zidana kuhinja sa izbom 6.0 m široka, i 8.50 m duga, a tavanski prostor nad novom kuhinjom, da se izrabi za nastanbu služinčadi.

Ova je dogradnja proračunana sa 67300 dinara. Odlučeno je nadalje, da se u novogradnju uvede vodovod tako, da će se zahodi moći ispirati, i da će u svakom spratu biti po jedan vodovodni izlijev. Plovrh toga imade se u prizemlju uređiti jedna kupaonica.

Za vodovod moglo je doći u kombinaciju samo vrelo tik planinarske kuće, jer vrela nad planinarskom kućom nema. Sljemensko vrelo leži kako je poznato niže od planinarske kuće — vodu valja stoga umjetnim načinom do kuće dići.

Vrelo samo daje 0.08 litara vode u sekundi. To je vrlo malo; hoće li se tom količnom izaći, valja vodu magazinirati, — u koju se svrhu mora urediti velika vodosprema, gdje će se voda skupljati. Iz ove se vodospreme mora voda bilo ručnom ili inom snagom dići u jedan kućni rezervoir, iz kojega polaze vodovodne razdjelne cijevi do pojedinih kućnih izljeva — odnosno zahoda. Za pogon vodovoda tražene su ponude od tuzemnih i inozemnih tvrtka i to koliko za ručni pogon, toliko za takvi uporabom kakovog stroja.

Naj podešniji pogon je svakako u našem slučaju onaj sa takozvanim »Hydraulischer-Widder«, gđie magazinirana voda vrši zadaću dizala. Pošto je zagrebačka tvrtka Ig. Deutsch i brat prepustila planinarskom društvu besplatno jedan takav »Widder« nije bilo nužno odlučivati o stiglim ponudama.

Izvedena je velika betonska vodosprema sa 20.000 litara sadržaja — i željni kućni rezervoir — čime je osigurana opskrba planinarskog doma vodom.

Ako se za jednu osobu u jedan dan računa dvije litre vode — to će kućni rezervoir sa 1500 litara sadržaja opskrbiti 150 osoba kroz 24 sata, a više ih na Sljemu u isto doba ne će biti.

Bitno je, da se »Widder« čim se kućni rezervoir napuni — stavi izvan pogona — tako da voda s vrela može opet napuniti desno ispraznjenu betonsku vodospremu.

I sa vodovodom bilo je s početka dosta neprilik. Kako se prostorije u planinarskoj kući u zimsko doba redovito ne griju, prijeti opasnost, da se voda u vodovodnim cijevima — kod niske vanjske temperature smrzne, što bi imalo za posljedicu, da cijevi pod uplivom leda puknu. Da se to sprijeći mora se pogon vodo-voda preko zime obustaviti i voda iz cijevi izcijediti.

Makar je odbor publiku na to po više puta upozorio i opskrbnika učinio odgovornim za nastale štete — ipak su se našli gosti, koji su vodovod tekom zime — za toplih dana — opet stavili u pogon, a da nisu vodovod nakon uporabe i ponovne obustave pogona ispraznili. Cijevi su uslijed smrzavice popucale, pa je bilo višekratnih popravaka i bezpotrebnih troškova.

Kada se je pristupilo dogradnji kuhinje i dizanju krovne konstrukcije na prvi kat nadogradnje, našlo se je na znatne nedostatke u staroj lugarnici. Bilo je tu trulih konstruktivnih dijelova, koje su ugrozile opstanak cijele zgrade. Izmjenom trulih greda i stijena uvjetovane su bile oveće adaptacije, troškovi, kojih je gradska općina planinarskom društvu u cijelosti refundirala.

Razvrstavaju li se izdatci novogradnje na pojedine radnje dolazimo do slijedeće razdiobe troškova:

	Din	p		Din	p
Prišenje stabala	6.575	—	Iskop za vodospremu	700	—
Pilište i tesanje gradje	51.195	03	Stolarske radnje	26.600	—
Izvoz drva iz šume	15.239	—	Tesarske radnje	88.332	80
Šumske takse	3.700	—	Bravarske radnje	12.214	75
Pomoćni radnici oko iskopa temelja — proizvodnja pijeska — naprave tučenca, gašenje vatre — naprave privremenih izvoznih puteva i t. d.	22.365	—	Limarske radnje i vodovod	37.168	—
Lomljenje kamena	6.140	—	Željezo i čavli	3.634	15
Izvoz kamena	5.265	—	Zidarske radnje	33.067	50
Nabava pijeska	2.172	—	Betonske radnje	18.670	—
Dovoz pijeska	21.990	—	Letve	4.500	—
Dovoz cementa	3.600	—	Tapetarske radnje	935	—
» vapna	2.700	—	Centralno loženje	20.073	20
» crijeva, cijevi i t. d.	3.800	—	(U godini 1926. imade se u to ime još isplatiti konačni obrok od 12.000 Din.)		
Nabava crijeva, žlebjnjaka, cijevi	4.885	—	Pokrivačke radnje	1.260	—
Dovoz trstenine	250	—	Staklarske radnje	955	—
Nabava trstike	900	—	Ličilačke radnje	2.000	—
			Pećarske radnje	2.300	—
			Popravak staje	1.120	—

Ukupni izdatci iznašali su 404.056 Din 43 p.

Od toga refundirao je grad Zagreb za popravku na lugarnici 60.000.— Din., ostaje kao ukupni trošak novogradnje, dogradnje kuhinje, vodovoda, centralnog loženja i t. d.: 344.056 Din 43 p.

Za gradnju utrošeno je sledeće gradivo:

Crijepa običnog	kom. 1100	Zahodnih cijevi	kom. 18
Žlebjnjaka običnih	» 66	Vratašca za dimnjak	» 12
Crijepa utorenog	» 1850	Stukaturnog drota	kg 16
Žlebjnjaka utorenih	» 50	Stukaturnih čavala	kom. 18000

Vapna gašenog	m ³	25	Tesane i piljene gradje	m ³	220
Pijeska	»	71	Letava za žbukanje	kom.	10000
Cementa	kg	10300	Tučenca	m ³	30
Kamena lomljjenjaka	m ³	163	Staklenog crijepe	kom.	16
Trstine	snopova	356			

Kako je skup prvoz, pokazuju najbolje brojke o dobavi pijeska. Za proizvodnju pijeska izdano je okruglo 2.200 Din, dok je prvoz stajao okruglo 22.000 Dinara.

Negašeno vapno gubilo je dalekim prevozom naročito kroz vlažnu šumu 10% izdašnosti.

Iz predloženih računa razabire se, da su troškovi pojedinih objekata bili slijedeći:

1. Nadogradnja prvog kata	D 198.966.43
2. Preinaka u prizemlju	D 23.300.—
3. Dogradnja kuhinje	D 67.300.—
4. Vodovod uključivo tvodo-spreme	D 34.000.—
	D 19.370.—
5. Popravci	D 1.120.—

Ukupno: D 344.056.43

Izgradjena površina drvene novogradnje iznaša 193.3 m².

Na jedan četvрni metar izgradjene površine dolazi stoga okruglo 1000 Din.

Izgradjena površina zidane kuhinje iznaša 51 m², prema tome stoji jedan četvorni metar zidane prizemnice 1300 Din.

Iz ovog slijedi, da kod gradjevina sličnih onoj na Sljemenu stoji jedan četvorni metar izgrađene površine zidane prizemnice okruglo za 300 dinara više nego jedan četvorni metar izgradjene površine drvene zgrade.

Moramo naglasiti, da troškova nadzora nije bilo, jer članovi odbora, koji su rukovodili posao nisu tražili odštete niti za uloženi trud niti za opskrbninu pri-godom boravka na Sljemenu.

Time je hrv. planinarskom društvu prištedjeno oko 36.000 Din. Sa prired-bom gradiva započeto je 6. veljače 1924. Ove su radnje dovršene koncem godine 1924. Sa samom nadogradnjom otpočeto je 18. travnja 1925., a dovršena je 7. prosinca 1925.

Planinarska kuća pod Obručem.

Dr. J. Poljak.

Zagreb.

U povjesti hrvatskoga planinarstva ostati će dan 31. listopada 1926. zabilježen zlatnim slovima. Toga je naime dana marljiva i radina podružnica Hrvatskoga Planinarskoga Društva »Velebit« na Sušaku predala javnosti svoju prvu planinarsku kuću, a ujedno i prvu planinarsku kuću u dinarskom gorskom sklopu, koji se proteže zapadnom stranom naše domovine, a čiji pojedini gorski grebeni spadaju medju naša najlepša gorja.

Bila je dobra zamisao podružnice »Velebit« što je sazidala prvu kuću u sjeverozapadnom kutu našega gordoga krša na podnožju impozantnoga Obruča (1377), s razloga toga, što je obručki sklop centralno smješten izmedju risnjačko-snježničkog sklopa, talijanske granice, Kastavštine i grobničke visoravni. Time dobiva kuća veliku planinarsku važnost kao izlažna tačka za ture u radiusu od 10—15 klm., a ujedno služi kao prolazna tačka za planinare, koji žele s Risnjaka preko Snježnika da se spuste u Hrvatsko Primorje. To je praktična strana smje-

Štaja kuće pod Obručem, dok njena estetska strana je gotovo veća, jer su izgledi s obručkoga sklopa, koji se sastoji od Suhoga Vrha (1.350 m), Velikog Obruča (1.377 m), Fratra (1.160 m), Osja (1.340 m) i Paklenskoga Vrha (1.314 m) upravo veličanstveni i daleki. Prema jugu gledaš Veliku Kapelu, a u 'njoj se dostojstveno koči ogromna Bjelolasica, dalje se zapažaju obrisi gordoga Velebita, pa naše divno more sa svojim biser otocima, na zapadu se ustrmila kamenja Učka, zavita u tamni magleni veo, kao da sirotica žali što nije u sklopu ostalih svojih posestrima 'oko Obruča, Snježnika i Risnjaka, već ovako na dohvatu njihovu mora da sagiblje glavu pod teretom tudihih stopa. Sjeverno nje niže se Nanos i Veliki Snježnik, a tamo prema Gorskom Kotaru ustobočio se naš Snježnik, Risnjak i mnogobrojni vrhunci prekriti buinim i romantičnim šumama crnogorice. Najzanimiviju sliku u tome cijelome vidokrugu podaje romantično Grobničko polje s okolnim mjestima. I u sredini takva prekrasna kraja sazidaše naši marljivi »Velebitaši« svoju prvu planinarsku kuću.

PLANINARSKA KUĆA POD OBRUČEM. FOTO: MATERLJAN.

Posveta i otvorenje kuće obavljeno je 31. listopada ove godine, kada je na Sušak stiglo oko 150 planinara članova Hrvatskoga Planinarskoga Društva središnjice i njenih podružnica, pa članova Hrvatskoga Turističkoga Kluba »Sjeme« koje na kolodvoru dočekaše članovi i odbornici podružnice »Velebit« sa svojim predsjednikom dr. D. Vitezićem. Naoblaćeno nebo, kroz koje je prodiralo mlječno jutarnje sunce, a u visinama iznad 800 m. gusta magla gonjena jakim jugom slabo je podavala nade planinarima na bolje i ljepše vrijeme. Unatoč toga pala je odluka da se otvorenje otavi, i oko 8 i pol ukrcati se planinari u četiri velika kamiona i zaputiše se preko Banskih Vrata divnom i romantičnom cestom Što vodi iz Sušaka uz brzu i divlju Rječinu preko Grobničkoga polja u Jelenje. Tu smo ostavili kamione i zaputili se pješice put zaselka Podkilovac, odakle se započeo uspon preko predbrežja Borovice do jezera Hahlić na podnožju brda Vidaj (ne Vidalj) gdje se nalazi novo sazidani planinarski dom. Svečano iskićena zelenilom, državnom i narodnom zastavom, a okružena gustom maglom izgledala je kuća tako svečano, da ulazeći u nju osjećali smo neku uzvišenost, kao da ulazimo u veličanstven hram podignut u tim nebotičnim visinama na čast svemočnoj Prirodi i velikoj planinarskoj ideji. Kada su se oko tri sata skupili pred kućom svi planinari započela je svečanost posvetom kuće, koju je obavio župnik iz Jelenja g. Srećko Blažević, a koji je nakon samoga čina posvete oslovio prisutne planinare vrlo lijepim, zanosnim i patriotskim govorom. Iza toga proglašuje predsjednik »Velebita« dr. D. Vitezić kuću otvorenom i u svome zanos-

nom govoru ističe njenu važnost za razvoj planinarstva u onome kraju. Pozdravlja brojne planinare i zahvaljuje im se, da su se odazvali pozivu i tako uzveličali današnju slavu. Pozdravlja predsjednika HPD. Josipa Pasarića kao svećenika hrvatskoga planinarstva, kojemu je on već dugi niz godina duhovni vodja, a sada pravi otac i vodja. Zatim pozdravlja redom podružnice HPD. koje su zastupane po svojim izaslanicima, tako podružnicu »Visočicu« iz Gospića i »Mosor« iz Splita zastupa dr. Gojtan; podružnicu »Bilogora« iz Bjelovara g. Borovečki; »Japetić« iz Samobora g. Kleščić; »Runolist« iz Lokava g. Malnar, zastupnike podružnica u Petrinji i Karlovcu, i hrvatski turistički klub »Slieme« iz Zagreba. U svom dalnjem govoru iznaša historijat osnutka obručke kuće, ističe njenu važnost za planinarstvo u najljepšem kraju primorskih planina, kao i osobiti položaj obzirom na daleke i prekrasne vidike s Obruča i okolišnih vrhunaca. Žali što današnja magla ne dozvoljava, da se planinari uvjere o ispravnosti njegovih navoda, no goji nadu on i podružnica, da će planinari ponovno doći kada ne bude magle, da se naužiju ljepota Prirode onoga kraja. Na koncu podsjeća prisutne povjesti Grobničkoga polja i pjesme Demetrove, koji odušeljen ljepotama onoga kraja opjevao te ljepote, pa svršava pozivom planinarama, da što češće planinare u ove krajeve.

Iza toga uzeo je riječ predsjednik HPD. g. Josip Pasarić, koji zanosnim riječima pozdravlja planinare i planinarke, i naglašuje kako se rado odazvao pozivu, da sudjeluje otvorenju prve planinarske kuće u krševitim gorama Hrvatskoga Primorja. Spominje kako je u nas niknula prva ideja planinarstva prije 400 god. kada je pjesnik Zoranić pjevao toj ideji i pozivao na planinarenje u naše planine, i eto danas se ta ideja ostvaruje otvaranjem ove kuće. Ovo je najbolji znak, da se nijedna energija i nijedna ideja ne gubi, i da prije ili kasnije dodje vrijeme, kada se one ostvaruju. U kratkom povjesniom prikazu prikazuju osnutak i rad planinarstva na Sušaku prije 30 g. kada su prve temelje planinarstvu Primorja udarili oduševljeni planinari i prirodoslovci: Milčetić, Korlević, Bakarčić i Bačić skupivši oko 150 članova i stupivši u vezu s HPD. u Zagrebu. Dne 28. prosinca 1923. to je društvo obnovljeno, i u prostorijama »Narodne čitaonice« na Rijeci osnovana je podružnica HPD., u kojoj su u odboru mlađi i agilni planinari račlu s vrlim svojim predsjednikom dr. D. Vitežićem. Za vrijeme rata bio je posve onemogućen rad planinarskih društava, pa tako i sušačke podružnice, ali čim je rat prestao pristupa sušačka podružnica živahnom radu skupivši oko 200 članova u svoje kolo, a kao prvu veliku zadaću uzela si je izgradnju planinarske kuće na Obruču. Smatra najvažnijom zadaćom našega planinarstva gradnju planinarskih domova diljem naših planina, jer dok ne bude dovoljan broj sazidanih kuća po našim lijepim planinama, ne će ni planinarstvo moći doći do one visine i snage, koju mu podaju ljepote naših gora. Veseli se i raduje otvorenju ove kuće pod Obručem i izrazuje želju, da se svi planinari slože u jednu falangu, i da tako združeni budu sposobniji za podizanje ovakovih kulturnih planinarskih spomenika, a svake nesloge i razdora da već jednom nestane. Izručuje pozdrave planinarama ministra trgovine g. dr. I. Krajatča, koji budnim okom prati ovakvi požrtvovni planinarski rad, i kojega svaki napredak našega planinarstva veseli. Dokaz tome je i njegov pozdrav sakupljenim planinarama na današnjoj slavi, kada mi je na mome odlasku rekao: »Pozdravite mi braću planinare na Obruču. Ja sam srcem i duhom s njima. Ja ću i nadalje ovakvi rad, kao što je ovaj »Velebita« na Sušaku svagda poduprijeti!« U daljem govoru poziva planinare, da prolazeći kroz sela lijepo postupaju s narodom, da poštuju njegove običaje i njegove svetinje, jer u planinama je narod. Treba da se sljubi grad sa selom, da nastane bratstvo i ljubav između inteligencije i seljaštva, a to je vrlo važna zadaća, koju čeka naše planinarstvo. Ističe važnost obručke kuće obzirom na njen položaj, i kaže: »ona je jedna naša tvrdjava, ona je naša svijest! Ona se vidi iz daleka i s one strane. Ona je spomenik narodne svijesti i s njome se dižemo u očima onih, koji nas ne ljube i koji su oko nas sapeli ohruč. Moja je stoga želja da ovakvih spomenika

bude od Triglava do Durmitora, u Gorskom Kotaru, na Senjskom Bilu, Velebitu, Dinari, Mosoru i da svaki naš vrhunac dobije ovakovu planinarsku kuću. Svršava svoj govor čestitkom marljivoj i agilnoj podružnici »Velebit« i njenom vrlom predsjedniku.

Poslije govora predsjednika HPD. pozdravlja otvorenje kuće delegat Saveza Planinarskih Društava g. dr. Z. Prebeg, kratkim govorom. Predsjednik HTK »Šljeme« g. V. Cvetić u kratkom govoru pridružuje se čestitkama »Velebitu« i za ures kuće poklanja klub nekoliko lijepih slika naših planina. G. dr. I. Gojtan kao predsjednik »Visočice« i delegat »Mosora« pozdravlja ovo otvorenje kuće, ističe ljepote naših planina i poziva planinare na slogu i intenzivni rad. Na koncu ističe kako mu je donekle žao što ga je »Velebit« pretekao u izgradnji kuće, jer je on naumio da prvi otvori kuću na Visočici. Dr. Vitezić se zatim zahvaljuje g. ministru Krajaču na podjeljenoj potpori od 30.000 dinara, kao i središnjici na iznosu od 10.000 Din.

Proslavu su brzjavno pozdravili: Slovensko Planinsko Društvo u Ljubljani i Fruška Gora u Novom Sadu. Time je posveta i otvorenje kuće na Obruču dovršeno, a kako je u toj visini vladala cijel dan jaka i neprozirna magla odustalo se od posjete Obruča, pa se planinari zaputiše poznatim putem natrag u Jelenje, a odavle kamionima na Sušak. U 9 sati na na večer bila je zajednička večera u Narodnoj Čitaonici na Trsatu, s koje je odaslan poklonstveni brzjav Njegovom Veličanstvu Kralju, i brzjav g. ministru trgovine i industrije dr. I. Krajaču. Za vrijeme večere izrečeno je više zdravica našim planinarskim društvima, istaknutim planinarima i kulturnim radnicima na polju planinarstva. Drugi dan t. j. 1. studenoga kao na blagdan Svih Svetih, raziskali su planinari po Sušaku i Rijeci, a na večer u pol 6 sati održao je dr. J. Poljak u dvorani realne gimnazije planinarsko i stručno predavanje o glavnim karakteristikama našega krša, a napose Velebita. Time je bila proslava zaključena, i planinari se vratise večernjim vlakom svojim domovima, ponesavši sobom ugodne uspomene iz našega kršnoga 'Primorja.

Sušačkoj podružnici još jednom od srca čestitamo na njenom golemom radu i uspjehu, i držimo, da će ona kao i dosele uvijek znati suzbijati nasrtljivu tudjinsku propagandu i da će očuvati čist i neokalian hrvatski značaj naših primorskih plina i romantičnih krajeva.

Naše slike.

Pošto se opisi naših slika u prilogu nalaze u članku dr. Hirtza »Od Prosenjaka do Obrovca« to ih ovdje ne ćemo zasebno opisivati, nego upo-

zorujemo planinare na lijepi opis krajeva, što nam ih naše slike prikazuju u rečenom članku.

Društvene vijesti.

Kuće i skloništa. Novosagrađena planinarska kuća ispod Obruča otvorena je i posvećena 31. X. 1926. god. uz veliko sudjelovanje planinara središnjice, njenih podružnica i ostalih planinarskih društava, te je i ta kuća predana javnoj uporabi planinara, koji će pohadjati primorske planine.

Društvo planinara u Bosni i Hercegovinijavlja, da je u nedjelju 3. X. preuzeo novoopravljenu kuću na Borcima sa veličanstvenim pogledom na »Boračko jezero« i kao sklonište na

putu za Prenj planinu. Kuća je udaljena: od Sarajeva do Konjica vlakom 84 km, a od Konjica do sela Borke 4 sata hoda. Ujedno javlja, da se i gradnja planinarske kuće na Trebeviću približuje kraju.

Planinarska literatura. Upozorujemo članove na razna društvena izdanja, koja se mogu dobiti u društvenoj poslovniči Ilica 37, gdje stoji članovima izložena na uvid u zato određenom ormaru.

Društveni sastanci održavaju se svakog četvrtka od 8 sati na večer u novo preuređenoj restauraciji »Europa« pokraj Apolo kavane u prolazu u Apolo kino lijevo. Za nastupajuću zimu predviđeno je i osigurano cijeli niz predavanja, koja će obdržavati naši poznati članovi predavači, pa se članstvo umoljava, da redovito posjećuje ove sastanke.

Iz Foto-sekcije HPD. Upozorju se članovi na nagradno natjecanje za najlepše fotografije, za koje je rok prijema prodljen do 15. prosinca t. g. neodgodivo. — Sve potrebne informacije za ovo mogu se dobiti svaki dan u društvenoj poslovniči Ilica 37, dvorište lijevo.

Iz putne blagajne HPD. Za ovogodišnju Nikoličku zabavu sve su pripreme u toku te će se vrijeme i mjesto obdržavanja objaviti na vrijeme putem novina. Darovi primaju se u društvenoj poslovniči Ilica 37.

Pravilnik za zimsko porabo koč in zavetišč Slovenskega Planinskega Društva. I. S. P. D. dovoljuje porabo svojih neoskrbovanih planinskih postojank turistom in zimskim športnikom tudi izven poletne sezone. V ta namen je dalo društvo napraviti od vseh svojih planinskih zavetišč, ki prihajajo za turistiko in šport v poštev, po več ključev, in sicer za koče v Triglavskem pogorju po 3 ključe, za ostale koče pa po 2 ključa. Po en ključ od vsake koče bo spravljen v društveni pisarni SPD, po en ključ pa pri zaupniku, oziroma oskrbniku koče. Pri kočah, ki so dostopne iz raznih izhodišč, kakor n. pr. Triglavskie koče, bo spravljen po en ključ tudi pri zaupniku v drugem izhodišču. (Tako bo spravljen po en ključ Triglavskih koč v Bohinju, po en ključ pa v Mojstrani.) — Zimski turisti in športniki smejo posečati koče pozimi le pod vodstvom odbornika Osrednjega odbora ali avioriziranega vodnika, ali v to posebej pooblaščenega zaupnika. Vsak zimski izlet se mora najmanj 3 dni pred odhodom prijaviti v društveni pisarni. Hranitelj ključev, t. j. pisarna Osrednjega odbora kakor tudi zaupniki na deželi, morajo voditi točno evidenco posetnikov koč pozimi. V ta namen morajo vpisati v posebno knjigo vse izletnike imenoma, navesti dan odhoda in smer izleta. — Hranitelji ključev smejo izročiti ključe od koč vodjem izleta samo po pismenem dovoljenju društvenega predsednika ter proti plačilu za zimski poset posebej določenih pristojbin. — Vodja izleta mora tudi podpisati poseben reverz, v katerem jamči osebno za vso eventuelno škodo, povzročeno od njegove družbe. Zavezati se mora dalje, da bode

skrbel v koči za popolen red in snago ter da bo štedil s kurivom. — Takisto mora vodja izleta po izletu društvu sporočiti, v kakšnem stanju se je koča nahajala, navesti eventuelne poškodbe vsled vioma, naznanih zalogo drv i dr. — Pristojbina za zimski poset koče znaša za člana SPD 20.— Din, za nečlana pa 40 Din za dan, za dijake po 10.— Din. To pristojbino mora za vso dobo izleta za vsakega posetnika pobrati hraničelj ključa od vodje izleta pred izročitvijo ključa. Tako po končanem izletu 'mora vodja ključe vrnit, ker se sicer zaračunajo pristojbine za vsakega člana kakor za normalno bivanje v kočah. Za plačilo pristojbin je društvu osebno odgovoren vodja izleta. — Pristojbina se mora plačati za vse dneve izleta, odšteje se samo dan izročitve in dan vrnitve ključa. V vsakem slučaju pa se mora plačati pristojbina najmanj za en dan. — V poštev prihajajo vse kuće v Triglavskem pogorju, Erjavičeva koča na Vršiču ter Spodnja koča na Golici.

II. Otvorjeni in oskrbovani so pa tudi pozimi: hotela Sv. Janez in Zlatorog, Valvazorjeva koča pod Stolom, Koča v Kamniški Bistrici, Koča na Veliki Planini in Dom na Krvavcu. — Priporimamo, da je koča na Veliki Planini tako popravljena, da bodo smučarji in zimski športniki pač zadovoljni. Koča ima tudi dobrega novega oskrbnika, ki bo skrbel za dobro in točno postrežbo ter za snago in red v koči. — Kamniška podružnica SPD je v letošnjem poletju marljivo markirala poto v Kamniškem pogorju in jih izdatno popuayila. Pot pod Pasjimi Pečinami je n. pr. zdaj pripravna za vsakega izletnika job vsakem vremenu. — Ostala naša planinska zavetišča so zatvorjena.

Za poset drugih planinskih koč dobé ljubljanski turisti ključe v društveni pisarni SPD, izvenljubljanski pa v Mojstrani 51 pri gorskem vodniku Gregorju Lahu za vse Triglavskie koče, pri Luka Škantarju v Bohinjski Srednji vasi za vse Triglavskie koče, pri Ivanki Žvan v Boh. Srednji vasi (zraven pošte) za kočo pri Triglavskih jezerih, pri lovcu Derniču na Planini za Goliki koči, v Kamniški Bistrici za kočo na Kamniškem sedlu. Cojzova koča na Kokrškem sedlu ima primitivno zimsko sobo, istotako Frischaufov Dom na Okrešlju.

Turisti se morajo točno ravnati po gornjem pravilniku za poset koč pozimi.

Aleksandrov dom pod Triglavom ostane čez zimo tudi za športnike zatvoren.

Osrednji odbor SPD.

Planinarske vijesti.

PLANINARSKE NESREĆE.

Kako su ove godine diljem Europe abnormalne klimatske prilike, to se njihove zle posljedice očituju i u planinarskom životu svih država. Sile snježne mećave, koje su vladale u visokom gorju u inače neobično vrijeme, kao i iznenadni njihov nastup bile su razlogom teškim i čestim nesrećama. Iz kronike tih nesreća vidimo, da nisu stradavali samo smjeli i neiskusni planinari, nego i najvrsniji vodiči, koji su toliko puta gledali najtežim i najvećim opasnostima smjelo u oči. Tako zadnjih mjeseci — dakle u doba inače najpodesnije za polaženje visokih planina — bili je razni planinarski časopisi cito niz planinarskih teških nesreća. U tome pogledu osobito se ističe mjesec srpanj i kolovoz ove godine, koji su upravo katastrofalni bili za visoko gorsku turistiku. Mi ćemo prema prostoru izmijeti neke od tih nesreća, da tako upozorimo naše planinare na pogibelji, koje im prijete na svakom koraku za vrijeme ovakovih klimatskih odnosa, kakovi vladaju u visokom gorju ove godine.

Tako je 18. srpnja stradao vrsni talijanski alpinista ing. Angelo Taveggia iz Milana, član talijanskog Alpinskoga kluba, koji je došao 17. srpnja do Tschiervanske planinarske kuće s namjerom, da se uspone sjevernom stijenom Piz Rosega u Bernina sklopu. Taj je uspon prvi obavio Kristijan Klucker u društvu s Normanom-Nerudom, a kasnije ga je djelomično obnovio Rudolf v. Tschärner i S. Schönenberger. Opskrbnik je upozorio Taveggiu na izvanredno tešku turu, no ovaj ne mareći za to, nego oslanjajući se na svoje samopouzdanje i iskustvo, koje ga je pratilo u toliko teških slučajeva uputi se u 1 sat noću od plan. kuće u smjeru sjeverne stijene Rosega. U 6 sati iz jutra stigao je Taveggia do glečernih odloma Tschierva glečera, koje je sretno prebrodio, pa su ga s Piz Morteratsch-a promatrati vodiči i turisti kako je počeo prvi uspon sjevernom stijenom Rosega. Nakon toga nisu ga više vidjeli, pa su držali da je krenuo umjesto ravno kroz ledenu

stijenu medju pećine, da tako laglje dodje do samoga vrha. Međutim je dne 22. srpnja stigao brzojav iz Milana u Pontresinu iz kojega se vidjelo, da se Taveggia nije povratio. Izvještaji iz Tschierve, Bovala i Martinelli kuće javljali su, da se nije niti tamo svratio. Na to su bili izaslani vodiči na razne tačke, i u nedjelju o podne javio je jedan vodič, da je uspevši se u nedjelju u jutro na Piz Morteratsch opazio na podnožju sjeverne stijene Rosega lješinu u firnu. Nije bilo sumnje, da je to bio Taveggia, pa se je uputila iz Pontresine grupa za spasavanje sastavljena od pet vodiča i dvojice turista do Tschierva kuće, odakle su u 2 sata noću nastavili svoj teški put do mjesta nesreće. U pet sati iz jutra stiglo je na ledenjački plateau između Monte Scerscena, Güßfeldskoga sedla i Piz Rosega, odakle su dalje ustanovili točan položaj lješine. Taveggia morao je pasti iz velike visine, jer je imao još dereze, naprtnjače i cepina nije bilo, ura unesrećenoga čije je staklo bilo cijelo ali nutrinja zdrobljena pokazivala je 7 sati i 10 minuta. Iz toga su zaključili, da se je nesreća dogodila u to doba u nedelju, što se slaže sa prije spomenutim opažanjima grupe s Morterasch-a. Mjesto odakle je Taveggia pao leži visoko iznad gorske rasprukline između dvaju vrlo visokih i okomitih ledenih odloma sjeverne stijene Rosega, a kroz koje se provlači uski kamin na gornju terasu. Da dosegne taj kamin morao je Taveggia traverzirati pločastom stjenovitom sponom između ledenih odloma iznad jedne vrlo visoke i okomite stijene. Kako je voda što se cijedi iz ledenjaka morala biti na toj sponi smrznuta, oskliznuo se je Taveggia unatoč svojih dobrih dereza i strovalio niz strminu.

Ovaj teški i žalosni slučaj pokazuje nam i opet kako i najvrsniji planinar, kakav je bio bez sumnje Taveggia, može da nenadano strada u visokom gorju. Ne može se dostati odsudit planinare, koji na ovako teške ture polaze sami, stavljajući tako uvijek svoj život na kocku.

(Svršit će se.)

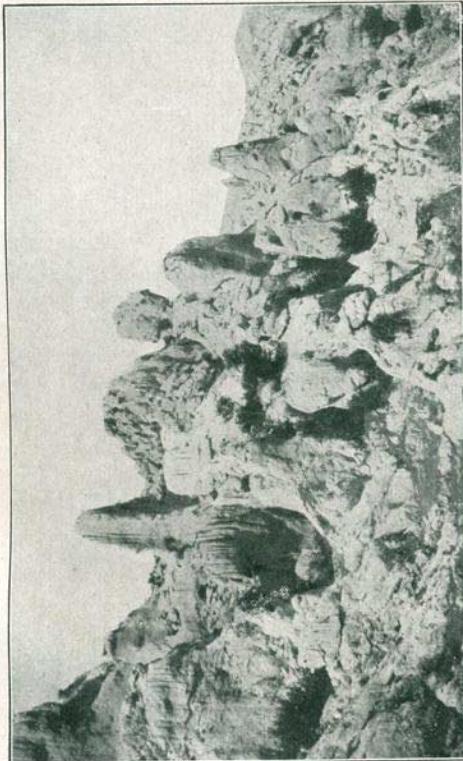
SADRŽAJ: Dr. Miroslav Hirtz: Od Prosenjaka do Obrovca. — August pl. Pitschić: Troškovi nadogradnje planinarske kuće Tomislavov dom na Sljemenu. — Dr. J. Poljak: Planinarska kuća pod Obručem. — Naše slike. (Str. 154.). — Društvene vijesti. (Str. 154.). — Planinarske vijesti. (Str. 156.).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu. Odgovorni urednik: prof. dr. Josip Poljak. Tisk: Nadbiskupske tiskare u Zagrebu.

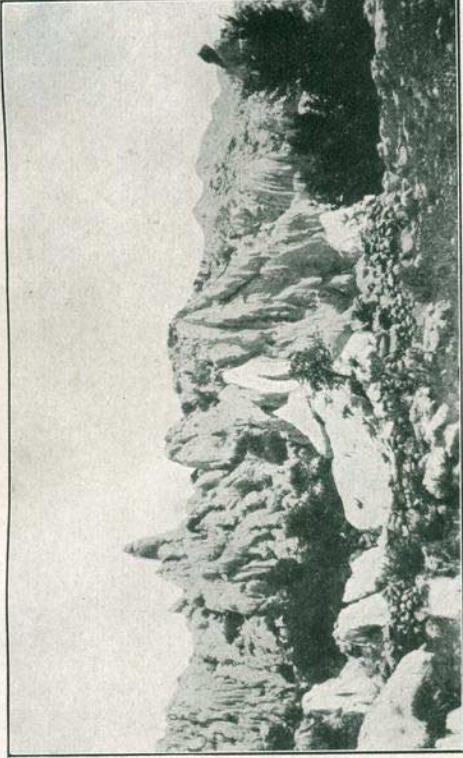
Za tiskaru odgovara: Stjepan Marinović, Gjorgjićeva 18.

JUŽNI VELEBIT.

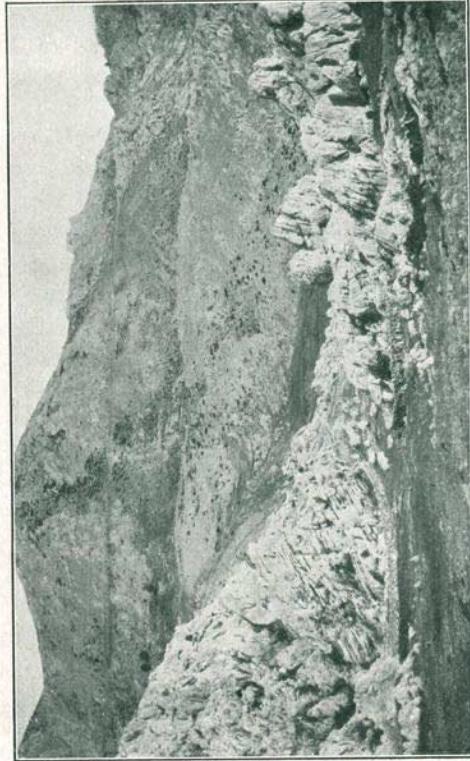
FOTO DR. I. POLJAK.

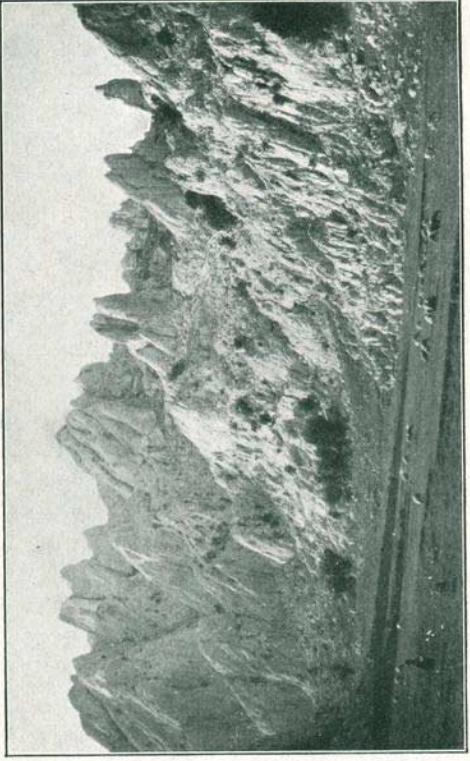
ISTOČNA STRANA LAĐE.

SJEVERO-ISTOČNA STRANA ČABERA.

PRAŠKA LOKVA I OKOLIŠ.

TULOVE GREDE S JUGA I DOCA PODA TULOM.

